

देण्याचा कालावधी याबाबत सविस्तर माहिती खालील प्रमाणे.

- पिल्ले प्रवासातून आल्यावर ताण दूर करण्यासाठी पहिल्या दिवशी इलेक्ट्रॉल पावडर १० ग्रॅम प्रति लिटर पाणी या प्रमाणात मिसळून द्यावी.
- 'अ' जीवनसत्व युक्त औषधे १ ते ५ दिवसांच्या कालावधी मध्ये द्यावीत.
- २ ते ५ दिवस वयाच्या पिलांना अँटीबायोटिक विशेषतः निओमायसिन + डॉक्सीसायक्लीन हे रोग प्रतिबंधक औषध पाण्यातून द्यावे.
- कोंबडी पिल्लांची वाढ चांगली व्हावी म्हणून ५ ते १० दिवस कालावधी मध्ये 'ब' जीवनसत्व पुरवठा करणारे औषध पाण्यातून द्यावे.
- कोंबडी १.५ महिन्याची झाल्यावर लिवर टॉनिक ५ दिवसाकरीता पाण्यातून द्यावे.
- कोंबडी परसबागेमध्ये सोडली असल्यास जंताचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी एक महिन्यावरील पिल्लांना अलबेन्डाझॉल नावाचे जंतनाशक पाण्यातून द्यावे व दर ०३ महिन्यांनी पुन्हा द्यावे.
- कोंबड्यांना देण्यात येणारे पाणी नियमितपणे निर्जंतुक करणे आवश्यक आहे. त्याकरिता डायमिथिल अमोनियम क्लोराईड नावाचे औषध रोज १ मिली १० लिटर पाण्यातून या प्रमाणात द्यावे. किंवा पोटॅशियम परमँगनेट औषधाचे १ ते २ कण पाण्यात टाकून पाणी निर्जंतुक करावे.

* १ महिन्यांपेक्षा जास्त वयाच्या कोंबड्यांचे व्यवस्थापन

- चार ते पाच आठवडे पूर्ण झाल्यावर कृत्रिम उष्णता देणे बंद करावे.
- ब्रुडर बाजुला काढून ठेवावेत व प्रति कोंबडीमागे १ चौरस फूट जागा करावी.
- खाद्य व पाण्याच्या मोठ्या भांड्याचा वापर करावा. पाण्यासाठी शक्यतो. अँटोमॅटिक ड्रिंकर वापरावेत.
- कोंबड्यामध्ये एकमेकांना बोचण्याची प्रवृत्ती असते,

- त्यामुळे कोंबड्या एकमेकांची पिसे उपटतात व विद्रुप दिसतात, बाजारात त्यांची किंमत कमी होते व शेतकऱ्यांचे आर्थिक नुकसान होते. त्यावर त्वरीत उपाय योजना करावी व यंत्राच्या सहाय्याने चोच बोथट करावी याला इंग्रजीत डिबिकिंग असे म्हणतात.
- कोंबडी घरामधील उष्णता कमी करण्यासाठी पडदे बाजुला करावेत. छपरावर गवत किंवा पेंढा टाकून आच्छादन करावे.
- कोंबड्यांना ब्रॉयलर फिनिशर (थोडे जाडसर, गोळीदार) खाद्य वापरावे.
- ५० ते ६० दिवसा वरील कोंबड्यांना पंखाखालील R₂B रानीखेत रोग प्रतिबंधक लस द्यावी.
- कोंबडी घरामध्ये भाताचे तुस किंवा लाकुड भुसा इ. चे आच्छादन ओलसर होणार नाही याची काळजी घ्यावी त्याकरिता अधुन मधुन चुना पावडर मिसळावी.
- कोंबड्या विक्री योग्य झाल्यानंतर वजन काट्यावर वजन करून विक्री करावी.

* कृषि विज्ञान केंद्रामधील उपलब्ध सुविधा

- कोंबडी पालन प्रशिक्षण व प्रमाणपत्र देण्याची सुविधा.
- एक दिवस वयाची गिरीराज, कडकनाथ, वनराज, कर्लिंगा ब्राऊन, कावेरी इ. जातीची कोंबडी पिल्ले तसेच लाव्हे /बटेर पिल्लाचा मागणीनुसार पुरवठा इ.
- तीन आठवडे वयाच्या कोंबडी पिल्लाचा मागणीनुसार पुरवठा इ.
- सुधारीत पध्दतीने परसबागेतील कोंबडी पालना विषयी मार्गदर्शन

संकलन
डॉ. केशव देसाई
पशुवैद्यकीय तज्ञ
९४२२३७३०५६

प्रकाशक
प्रा. बाळकृष्ण गावडे
वरिष्ठ शास्त्रज्ञ व प्रमुख
९४२३३००७६२

कृषि विज्ञान केंद्र, किल्लोस
ता.मालवण जि. सिंधुदुर्ग

कृषि विज्ञान केंद्र, किल्लोस

ता. मालवण, जि. सिंधुदुर्ग

कोंबडी व्यवसाय व्यवस्थापन

कृषि विज्ञान केंद्र, किल्लोसच्या माध्यमातून खऱ्या अर्थाने कोंबडी पालन या शेतीपूरक जोड व्यवसायाला चालना देण्यात आली. गिरिराजा ही परसातील कोंबडी पालनासाठी उत्कृष्ट जात शेतकऱ्यांसाठी या जिल्ह्यात प्रथमतः कृषि विज्ञान केंद्रातर्फे उपलब्ध करून देण्यात आली. सुरवातीस परसबागेमध्ये शेतकरी या कोंबड्या पाळत होते. आता बंदिस्त जागेमध्ये व्यापारी तत्वावर कोंबडी पालन होऊ लागले आहे. केंद्रातर्फे सातत्याने कोंबडी पालकांना, युवक व युवतींना प्रशिक्षण व मार्गदर्शन करण्यात येते व या विषयातील नवीन तंत्रज्ञान शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचविण्याचा प्रयत्न करण्यात येतो. शेतकरी बांधवही या उद्योगाकडे सकारात्मक दृष्टिने पाहू लागले आहेत व आपल्या परीने कोंबडी पालन हा व्यवसाय अधिक फायदेशीर होण्याच्या दृष्टिने प्रयत्नशील असतात. हा व्यवसाय दिसतो तेवढा सोपा नसून त्यामध्ये व्यावसायिक दृष्टिकोनातून व्यवस्थापन करणे अत्यंत गरजेचे आहे. व्यवस्थापनातील क्लिष्ट बाबी कोंबडी व्यावसायिकांपर्यंत सहज पोहोचव्यात व शेतकऱ्यांना या व्यवसायामधून अधिक उत्पन्न मिळावे याकरिता कोंबडीपालन विषयी शास्त्रोक्त माहिती देण्याचा प्रयत्न या घडीपत्रिकेच्या माध्यमातून करण्यात आला आहे. कोंबडी घरांचे निर्जंतुकीकरणाचे महत्त्व, कृतिमदायी मधील व्यवस्थापन, रोगप्रतिबंधक लसीकरण, कोंबडी खाद्यामध्ये औषध व खाद्य पूरकांचा वापर या महत्त्वपूर्ण विषयांची तपशिलवार माहिती देण्यात आली आहे.

* कॉबडी घराचे निर्जंतुकिकरण

कॉबड्यामध्ये जिवणूजन्य व विषणूजन्य आजारामूळे मरतुक होते. शेतकऱ्यांना परिणामी आर्थिक नुकसान सोसावे लागते. कॉबडी घरांमध्ये स्वच्छता राखणे, तसेच रोगांचा प्रतिबंध करण्यासाठी वेळोवेळी विविध निर्जंतुक औषधांचा वापर करणे अत्यंत गरजेचे आहे. निर्जंतुकिकरणासाठी औषधे व त्यांचा वापर याबाबत अधिक माहिती खालील प्रमाणे आहे.

* फॉर्मेलिन सोल्युशन ४०%

कॉबडी घर रिकामे असताना हे औषध २५ मिली १ लिटर पाण्यामध्ये मिसळून पंपाच्या सहाय्याने आतून बाहेरून फवारणी करावी. औषध नाक, डोळे, यांना झोबते. त्यामुळे फवारणी करताना नाक व तोंड झाकून घ्यावे. डोळ्यात औषध जाऊ म्हणून गॉगल वापरावा.

* इतर निर्जंतुक औषधे

१) ग्लुट्राल्डिहाईड औषध

२) डायहायड्रॉक्सी औषध

३) डायमिथिल अमोनियमक्लोराईड औषध

* कृत्रिम दायीमधील व्यवस्थापन

कॉबडी पिल्लांचे कुक्कुट घरांमध्ये आगमन झाल्यावर त्वरीत कॉबडी पिल्लांना कृत्रिमदायीमध्ये सोडावीत. त्याकरिता नियोजन खालीलप्रमाणे असावे.

- वर्तमान पत्राचा पेपर गोलाकार पध्दतीने भुशावर पसरावा.
- सभोवती गोलाकार पध्दतीने पत्रा (चिकगार्ड) लावून घ्यावा.
- चिकगार्डच्या मधोमध उष्णता देण्यासाठी कृत्रिम दायी (ब्रुडर) २x२ फुट लांबी रुंदीचा लावावा.
- पिल्लांना उष्णता मिळण्यासाठी गरजेनुसार विद्युत बल्बचा वापर करावा.
- पहिले चार ते पाच दिवस खाद्य भांड्यामध्ये न घालता प्लेट मध्ये घालावे.
- रोजच्या रोज ब्रुडर खालील पेपर बदलून नवीन घालावा.
- ४-५ दिवसांनी पेपर पुर्णतः काढून टाकावेत व भांड्यांमधून खाद्य देण्यास सुरुवात करावी

२

● ब्रुडरखाली पहिल्या आठवड्यात ९५ अंश फॅरनहाईट तापमान असावे व प्रत्येक आठवड्यामध्ये ५ अंश फॅरनाहाईटने कमी करून चौथ्या आठवड्यात ८० अंश फॅरनहाईट पर्यंत खाली आणावे.

● सुरुवातीस प्रत्येक १०० पिल्लामागे खाद्याची व पाण्याची एक एक भांडी वापरावीत, त्यांना अनुक्रमे चिक फिडर व चिक ड्रिंकर असे म्हणतात.

● ब्रुडर व चिक गार्ड यामध्ये ३ फूट अंतर ठेवावे.

● ब्रुडर खाली व चिक गार्डपर्यंत प्रति पिल्लू अर्धा चौ. फूट जागा द्यावी. चौथ्या आठवड्यापर्यंत १०० पिल्लासाठी ५० चौ. फूट जागा ठेवावी.

● पिल्ले वाढीस लागतील त्याप्रमाणे चिक गार्ड मागे सरकवून गरजेनुसार जागा वाढवावी.

* खाद्य व्यवस्थापन

● १ ते ४ आठवडे वयाची पिल्ले लहान असल्याने त्यांना कमी जाडीचे ब्रॉयलर स्टार्टर हे खाद्य द्यावे. बाजारामध्ये वेगवेगळ्या कंपनीचे खाद्य उपलब्ध असते. किंमत व प्रत याचा विचार करून खाद्य निवडावे.

कॉबड्यांमधील रानीखेत रोगप्रतिबंधक लासोटा लसीकरण लस तयार करण्याची पध्दत

● पिल्लांच्या संख्येच्या प्रमाणात लासोटा लसची बाटली औषधाच्या दुकानात मिळते. लस विरघळण्यासाठी त्याच्या सोबत निर्जंतुक सोल्युशन बाटली मिळते.

● लस नियमित बर्फाच्या सानिध्यात म्हणजेच ७° तापमानामध्ये राहिल याची काळजी घ्यावी.

● निर्जंतुक केलेले पाणी सिरिंजच्या सहाय्याने लस असलेल्या बाटली मध्ये मिसळून द्रावण चांगले हलवावे व बाटलीचा तळभाग तळहातावर घासावा.

● एकत्रित चांगली मिसळलेली लस सिरिंजच्या मदतीने ड्रॉपर मध्ये घ्यावी.

● लस देताना ड्रॉपरच्या सहाय्याने १ थेंब डोळ्यात किंवा नाकपुडीत किंवा तोंडात सोडावा.

* लस देताना घ्यावायाची काळजी

● लस तयार करताना व देताना लसीचे तापमान ५ अंश सेल्सिअसच्या वर जाणार नाही याची काळजी घ्यावी.

३

त्याकरिता बर्फाचे भांडे जवळ ठेवावे.

● लस तयार केल्यानंतर २ तासांच्या आत पिल्लांना दिली गेली पाहीजे अन्यथा लसीची परिणामकारकता कमी होते.

● लस दिल्यामुळे पिल्लावर आलेला ताण कमी करण्यासाठी इलेक्ट्रॉल किंवा ग्लुकोज किंवा गुळ पाणी प्यावयास द्यावे.

* रानीखेत रोगप्रतिबंधक R₂B लस

● R₂B लस सुध्दा देताना सिरिंजच्या सहाय्याने २ महिने वयाच्या वरील कॉबड्यांना पंखा खालील त्वचेमध्ये अर्धा मिली प्रति कॉबडी या प्रमाणात टोचावी.

* लस देताना घ्यावयाची काळजी

● लस देण्याचे काम चालू असताना लसीचे तापमान ५ अंश सेल्सिअसच्या वर जाणार नाही हे पहावे व त्याकरिता बर्फाचे भांडे अथवा थर्मास वापरावा.

● लस तयार केल्यावर २ तासांच्या आत लसीकरण पूर्ण होणे आवश्यक आहे. अन्यथा लसीची परिमाणकारकता कमी होते.

● लस दिल्यानंतर कॉबड्यावरील ताण कमी करण्यासाठी २० ग्रॅम इलेक्ट्रॉल किंवा ग्लुकोज किंवा गुळ पाण्यात विरघळून पिण्याच्या पाण्यात वापर करावा.

* कॉबडी व्यवस्थापनामध्ये औषध, खाद्य पुरके इ. चा वापर

कॉबड्यांच्या वाढीमध्ये जीवनसत्वाचे कार्य महत्वाचे आहे. डोळ्यांचे व प्रजननाचे कार्य सुरळीत चालण्यासाठी 'अ' जीवनसत्व आवश्यक असते 'अ' जीवनसत्वाची कमतरता असल्यास अशक्तपणा, वाढ खुंटणे, रक्ती हगवण, जंताचा प्रादुर्भाव यासारख्या समस्या उद्भवतात. 'ब' जीवनसत्वाची कमतरता आढळल्यास पाय लुळे पडणे, स्नायू कमजोर होणे, वंद्यत्व इ. समस्या उद्भवतात. कॉबड्यांमध्ये विविध रोगासाठी प्रतिकार शक्ती वाढविण्यासाठी प्रतिजैवकांचा वापर करावा. पिल्लांसाठी लागणारी औषधे त्यांचे प्रमाण,

४